

POSTANOWIENIE

Dnia 10 maja 2023 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Tomasz Demendecki

w sprawie z powództwa M. J.

przeciwko Skarbowi Państwa - Prezesowi Sądu Okręgowego w Piotrkowie
Trybunalskim

o odszkodowanie

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw
Publicznych w dniu 10 maja 2023 r.,

wniosku powoda o wyłączenie sędziego Sądu Okręgowego w S. R.P. od orzekania
w sprawie toczącej się przed Sądem Okręgowym w S. sygn. I C [...],

pozostawia wniosek bez rozpoznania.

UZASADNIENIE

Dnia 6 lipca 2021 r. do Sądu Najwyższego wpłynął wniosek powoda M. J. o
wyłączenie sędziego Sądu Okręgowego w S. R.P. od orzekania w sprawie toczącej
się przed Sądem Okręgowym w S. pod sygn. I C [...] zawarty w protokole z dnia 26
marca 2021 r. w sprawie z powództwa M. J. przeciwko Skarbowi Państwa –
Prezesowi Sądu Okręgowego w Piotrkowie Trybunalskim o odszkodowanie. Z
uzasadnienia wniosku wynika, że jego podstawą jest powołanie R. P. na urząd
sędziego na wniosek Krajowej Rady Sądownictwa ukształtowanej w trybie
określonym przepisami ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o zmianie ustawy o
Krajowej Radzie Sądownictwa oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2018, poz. 3),
co zdaniem wnioskodawcy oznacza, że nie jest on sędzią.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Stosownie do art. 26 § 2 zd. 1 ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym (t.j. Dz.U. 2021, poz. 154; dalej: u.SN), do właściwości Izby Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych należy rozpoznawanie wniosków lub oświadczeń dotyczących wyłączenia sędziego albo o oznaczenie sądu, przed którym ma się toczyć postępowanie, obejmujących zarzut braku niezależności sądu lub braku niezawisłości sędziego. Z kolei zgodnie z art. 26 § 3 u.SN, tego rodzaju wniosek pozostawia się bez rozpoznania, jeżeli obejmuje ustalenie oraz ocenę zgodności z prawem powołania sędziego lub jego umocowania do wykonywania zadań z zakresu wymiaru sprawiedliwości.

Z treści art. 26 § 2 zd. 1 *in principio* u.SN wynika, że Izba Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych Sądu Najwyższego jest właściwa do rozpoznawania dwóch rodzajów wniosków lub oświadczeń, w których zostały zawarte zarzuty określone w tym przepisie, a zatem: po pierwsze – wniosków lub oświadczeń dotyczących wyłączenia sędziego (co związane jest z uregulowaną w art. 49 k.p.c., instytucją wyłączenia sędziego na jego żądanie lub na wniosek strony – *iudex suspectus*), a po drugie – wniosków o oznaczenie sądu (co związane jest z uregulowaną w art. 45 k.p.c. instytucją oznaczenia sądu). Oznacza to, że wnioski lub oświadczenia opierające się na innych zarzutach pozostają we właściwości sądów ustalanej na zwykłych zasadach.

W art. 26 § 2 zd. 1 *in fine* u.SN określono zarzuty, których wystąpienie we wniosku, skutkuje przyznaniem właściwości do ich rozpoznania Izbie Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych, tj. brak niezależności sądu lub brak niezawisłości sędziego.

Punktem wyjścia dla badania zarzutów postawionych przez powoda jest wykładnia zwrotu „brak niezawisłości sędziego”, którym ustawodawca posłużył się na gruncie art. 26 § 2 zd. 1 u.SN. Wykładnia tego zwrotu przesądza o właściwości Izby Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych Sądu Najwyższego do badania wniosku o wyłączenie sędziego.

Wykładni powyższego zwrotu dokonał Sąd Najwyższy w uzasadnieniu postanowienia z 3 czerwca 2020 r. w sprawie I NWW 16/20 (zob. także postanowienie Sądu Najwyższego z 22 kwietnia 2021 r., I NWW 16/21),

stąd w tym miejscu Sąd Najwyższy ograniczy się do przytoczenia najistotniejszych wniosków wypływających z tego orzeczenia.

Przede wszystkim Sąd Najwyższy, zwrócił uwagę, że zasada niezawisłości sędziowskiej wyrażona w art. 178 Konstytucji RP obejmuje szereg elementów takich jak: 1) bezstronność w stosunku do uczestników postępowania, 2) niezależność wobec organów (instytucji) pozasądowych, 3) samodzielność sędziego wobec władz i innych organów sądowych, 4) niezależność od wpływu czynników społecznych i politycznych, zwłaszcza partii politycznych, 5) wewnętrzna niezależność sędziego, a jednocześnie posiada dwa aspekty: pierwszy – subiektywny, który dotyczy wewnętrznych przeżyć sędziego, który musi mieć bezwzględne poczucie wolności od jakichkolwiek nacisków, oraz drugi aspekt – obiektywny, który koncentruje się na zewnętrznym odbiorze niezawisłości (zob. też wyrok TK z 20 lipca 2004 r., SK 19/02). Aspekt zewnętrzny wymaga, aby dany organ wypełniał swoje zadania w pełni autonomicznie, bez podległości w ramach hierarchii służbowej, bez podporządkowania komukolwiek, w sposób wolny od nakazów czy wytycznych z jakiegokolwiek źródła, pozostając w ten sposób pod ochroną przed ingerencją i naciskami z zewnątrz, które mogą zagrozić niezależności osądu jego członków i wpływać na ich rozstrzygnięcia. Aspekt wewnętrzny, łączy się z kolei z pojęciem bezstronności i dotyczy jednakowego dystansu do stron sporu i ich odpowiednich interesów w odniesieniu do jego przedmiotu. Aspekt ten wymaga przestrzegania obiektywizmu oraz braku jakiegokolwiek interesu w rozstrzygnięciu sporu poza ścisłym stosowaniem przepisu prawa (zob. też wyroki TSUE z 19 listopada 2019 r., C-624/18 i C-625/18, pkt 120-122; z 25 lipca 2018 r., C-216/18, pkt 63 i 65; z 24 czerwca 2019 r., C-619/18, pkt 72 i 73 oraz orzeczenia ETPCz z 6 listopada 2018 r., w sprawie Ramos Nunes de Carvalho e Sá przeciwko Portugalii, CE:ECHR:2018:1106JUD005539113, § 150 i przytoczone tam orzecznictwo).

Z uwagi na to, że pojęcia niezawisłości i obiektywnej bezstronności są ze sobą ściśle powiązane, to z reguły prowadzi to do ich wspólnego badania przez sądy. Tymczasem, jak zwrócił uwagę Sąd Najwyższy w postanowieniu z 3 czerwca 2020 r., wprowadzenie do ustawy o Sądzie Najwyższym art. 26 § 2 u.SN powoduje konieczność poszukiwania kryteriów pozwalających na odróżnienie

wniosku o wyłączenie sędziego opartego na zarzucie braku niezawisłości sędziego, od wniosku o wyłączenie sędziego opartego na zarzucie braku jego bezstronności. Zasadne jest przyjęcie, że wniosek o wyłączenie sędziego wchodzi w zakres art. 26 § 2 u.SN, jeżeli są w nim podnoszone argumenty odnoszące się do okoliczności związanych z funkcjonowaniem wymiaru sprawiedliwości w ogólności, w tym brakiem niezależności sądu wobec organów pozasądowych, brakiem samodzielności sędziego wobec władz i innych organów sądowych, czy brakiem niezależności od wpływu czynników społecznych i politycznych. Zatem zarzut braku niezawisłości sędziego, o którym mowa w art. 26 § 2 u.SN, występuje w sytuacji, gdy wniosek o wyłączenie sędziego oparty jest na argumentach związanych z okolicznościami odnoszącymi się do zewnętrznej niezawisłości sędziego.

W rezultacie Sąd Najwyższy, wskazując na treść art. 26 § 3 u.SN, zaproponował następującą typologię wniosków o wyłączenie sędziego opartych na „zarzucie braku niezawisłości sędziego”, o którym mowa w art. 26 § 2 u.SN:

1) po pierwsze, wnioski o wyłączenie sędziego, obejmujące zarzut braku niezawisłości i jednocześnie obejmujące ustalenie oraz ocenę zgodności z prawem powołania sędziego;

2) po drugie, wnioski o wyłączenie sędziego, obejmujące zarzut braku niezawisłości i jednocześnie obejmujące ustalenie oraz ocenę zgodności z prawem umocowania sędziego do wykonywania zadań z zakresu wymiaru sprawiedliwości;

3) po trzecie, wnioski o wyłączenie sędziego, obejmujące zarzut braku niezawisłości, które jednak nie obejmują ww. ustaleń lub ocen.

W pierwszym przypadku, wniosek obejmujący ustalenie oraz ocenę zgodności z prawem powołania sędziego, opiera się na twierdzeniu wnioskodawcy, że sędzia, którego dotyczy nie został w istocie powołany na urząd sędziego, sędzią więc nie jest, co samo w sobie zawiera zarzut braku niezawisłości (niezawisłość cechuje bowiem wyłącznie sędziów, a zatem kwestionowanie powołania jest jednocześnie kwestionowaniem niezawisłości). Sąd Najwyższy podkreślił jednak, że zarzuty, o których mowa w art. 26 § 2 u.SN, nie mogą dotyczyć oceny tego, czy dana osoba jest sędzią, a więc polegać na rozstrzygnięciu w przedmiocie przysługiwania osobie objętej wnioskiem statusu sędziowskiego.

Sąd Najwyższy nie może bowiem oceniać, czy dana osoba jest sędzią, jeżeli otrzymała ona stosowny akt powołania od Prezydenta RP na wniosek Krajowej Rady Sądownictwa zgodnie z art. 179 Konstytucji RP. Ustawodawca przesądził, że akt powołania stanowi podstawę prawno-konstytucyjnego stosunku łączącego osobę sędziego z Rzeczpospolitą Polską, który – jako taki – nie może być przedmiotem kontroli sądowej (zob. też postanowienia Sądu Najwyższego z 16 października 2019 r., I NOZP 2/19; z 21 kwietnia 2020 r., I NWW 2/20).

W drugim z powołanych wyżej przypadków, wniosek o wyłączenie sprowadza się do twierdzenia, że sędzia co prawda został powołany na urząd sędziego (powołanie nie jest kwestionowane), a zatem posiada on status sędziego, ale w związku z zaistnieniem określonych okoliczności (np. powołanie na urząd sędziego po przeprowadzeniu postępowania ukształtowanego ustawą z dnia 8 grudnia 2017 r. o zmianie ustawy o Krajowej Radzie Sądownictwa), kwestionowane jest jego *votum* – umocowanie do wykonywania zadań z zakresu wymiaru sprawiedliwości. Jak podkreślił Sąd Najwyższy w postanowieniu z 3 czerwca 2020 r., nieuprawnione jest kwestionowanie samego *votum* sędziowskiego w całości lub w części, które stanowi nieodłączny element wykonywania władzy sędziowskiej. Zdaniem Sądu Najwyższego instytucja wyłączenia sędziego nie może służyć generalnemu wykluczeniu sędziego z orzekania, czy to przez bliżej niesprecyzowany czas, czy tym bardziej na zawsze.

W trzecim, z wyżej wyróżnionych, przypadku, wniosek o wyłączenie sędziego opiera się na zarzucie braku niezawisłości sędziego, jednak nie obejmuje ustalenia oraz oceny zgodności z prawem powołania sędziego ani jego umocowania do wykonywania zadań z zakresu wymiaru sprawiedliwości.

W konkluzji Sąd Najwyższy doszedł do wniosku, że wobec treści art. 26 § 3 u.SN, który reguluje skutki procesowe złożenia wniosku dotyczącego wyłączenia sędziego obejmującego ustalenie lub ocenę zgodności z prawem powołania sędziego lub jego umocowania do wykonywania zadań z zakresu wymiaru sprawiedliwości, do rozpoznania merytorycznego kwalifikują się tylko wnioski z trzeciej kategorii, w których podnoszony jest zarzut braku niezawisłości sędziego, a zatem inny niż związany z kwestionowaniem statusu sędziego lub jego *votum*. Kwestionowanie statusu sędziego lub jego *votum* jest niedopuszczalne.

Taka interpretacja art. 26 § 3 u.SN gwarantuje nienaruszalność istoty instytucji wyłączenia sędziego, która zaliczana jest do gwarancji procesowych niezawisłości sędziego, a tym samym przeciwdziała nadużywaniu instytucji wyłączenia sędziego i wykorzystywaniu jej w taki sposób, który w istocie może prowadzić do naruszenia tych gwarancji, czy wręcz jako instrumentu paraliżu wymiaru sprawiedliwości. Konsekwencją złożenia takiego wniosku jest pozostawienie go bez rozpoznania.

Przenosząc powyższe uwagi na realia niniejszej sprawy należy zaznaczyć, że wniosek o wyłączenie sędziego Sądu Okręgowego w S. R. P. został oparty na twierdzeniu powoda – w nawiązaniu do treści uchwały składu połączonych Izb: Cywilnej, Karnej oraz Pracy i Ubezpieczeń Społecznych Sądu Najwyższego z 23 stycznia 2020 r. (BSA I-4110-1/20) – że R. P. nie jest sędzią.

Tak sformułowany wniosek o wyłączenie sędziego pozwala uznać, że obejmuje on zarzut braku niezawisłości sędziego, a więc na podstawie art. 26 § 2 u.SN uzasadnione jest jego rozpoznanie przez Izbę Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych.

Analiza treści uzasadnienia wniosku wskazuje jednoznacznie, że wnioskodawca kwestionuje posiadanie przez sędziego R. P. statusu sędziowskiego. Zachodzi w tym przypadku pierwsza z powołanych powyżej okoliczność wyróżnionych przez Sąd Najwyższy w postanowieniu z 3 czerwca 2020 r., I NWW 16/20, która może wchodzić w grę w ramach orzekania na podstawie art. 26 § 2 i 3 u.SN. Wniosek obejmuje bowiem twierdzenie M. J., że sędzia R. P. nie został w ogóle powołany na urząd sędziego, a zatem „nie jest sędzią”, o czym – zdaniem wnioskodawcy – świadczyć ma treść uchwały składu połączonych Izb: Cywilnej, Karnej oraz Pracy i Ubezpieczeń Społecznych Sądu Najwyższego z 23 stycznia 2020 r. (BSA I-4110-1/20). W żadnym miejscu wniosku wnioskodawca nie wskazuje jednakże, w jaki sposób z uchwały tej [na marginesie – zgodnie z wyrokiem TK z 20 kwietnia 2020 r. (U 2/20) uznanej za niezgodną z art. 179, art. 144 ust. 3 pkt 17, art. 183 ust. 1, art. 45 ust. 1, art. 8 ust. 1, art. 7 i art. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, art. 2 i art. 4 ust. 3 Traktatu o Unii Europejskiej (Dz.U. 2004, nr 90, poz. 864/30 ze zm.) oraz art. 6 ust. 1 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, sporządzonej w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r., zmienionej następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełnionej

Protokołem nr 2 (Dz.U. 1993, nr 61, poz. 284, ze zm.)) miałoby to wynikać. Wnioskodawca kwestionuje zatem status sędziowski R. P.

Tak sformułowany zarzut w omawianym zakresie nie podlega rozpoznaniu przez Sąd Najwyższy (ani sąd powszechny). W istocie zmierza bowiem do przerwania na Sąd Najwyższy oceny tego, czy R. P. jest sędzią, a więc czy przysługuje mu status sędziowski. To zaś, jak Sąd Najwyższy wyżej wyjaśnił, jest niedopuszczalne.

Mając na uwadze powyższe, Sąd Najwyższy na podstawie art. 26 § 3 u.SN wniosek pozostawił bez rozpoznania.